

Jak wspierać komunikację dziecka z autyzmem?

Rozwijanie komunikacji dziecka z autyzmem jest kluczowym celem terapii, szczególnie w jej początkowym etapie. Wzrost umiejętności komunikacyjnych ma istotny wpływ na sferę emocjonalną dziecka, jego rozwój społeczny i poznawczy. Znacząco podnosi jakość życia dziecka i jego rodziny, zaspokaja jego podstawowe potrzeby psychiczne takie jak poczucie bezpieczeństwa, bliskości czy bycia zrozumianym. Podczas terapii dziecka z autyzmem terapeuci oraz rodzice doświadczają różnorodnych trudności komunikacyjnych t.j. brak używania przez dziecko mowy do komunikacji i niekompensowanie jej braku gestami, ograniczone kompetencje dziecka w posługiwaniu się mową do komunikacji, ograniczone rozumienie mowy i symboli przez dziecko, ograniczenie rozumienia intencji innych osób oraz mowa echolaliczna.

Punktem wyjścia do pracy nad komunikacją dziecka z autyzmem jest odpowiednia postawa terapeuty czy rodzica. W kontakcie z dzieckiem trzeba być uważnym i cierpliwym obserwatorem oraz słuchaczem. Przede wszystkim należy stworzyć dziecku sytuację do komunikacji. Dziecko, które otrzymuje od rodzica wszystko to czego potrzebuje zanim „zdąży tego zapragnąć” nie będzie zmotywowane do komunikacji. Należy zatem unikać wyręczania dziecka i stwarzać okazje do pokazania czy powiedzenia przez dziecko czego chce np. poprzez umieszczenie atrakcyjnych dla dziecka zabawek na górnej półce regału, przerywanie ulubionej aktywności i pytanie czy chce ją kontynuować. Obok rozbudzania w dziecku intencji do komunikacji ważnym elementem treningu komunikacji jest rozwijanie wspólnej uwagi. Umiejętność dzielenia uwagi pomiędzy trójką odniesienia *Ja-Ty-Przedmiot* jest podstawą komunikacji. Dzięki temu mechanizmowi dziecko może podążać za wskazywaniem dorosłego i samo wskazywać, może wykorzystywać twarz dorosłego jako źródło informacji o otaczającym świecie oraz uczestniczyć z nim we wspólnych aktywnościach. Dobrym sposobem na rozwijanie tej umiejętności u mniejszych dzieci są proste zabawy *Zgadnij na co patrzę? Zgadnij co pokazuję?* oraz unoszenie zabawek i pomocy przez terapeutę na wysokość swoich oczu tak, żeby zwiększyć szanse na nawiązanie z dzieckiem kontaktu wzrokowego. Ze starszymi dziećmi można wspólne oglądać zdjęcia oraz tworzyć dzienniki zajęć i później opowiadać według nich przebieg wydarzeń. Aby zwiększyć motywację dziecka do komunikacji oraz pokazać mu pragmatyczną funkcję języka należy stwarzać mu podczas terapii możliwość wyboru. Naukę dokonywania wyboru najlepiej zacząć od dania dwóch możliwości – tego co dziecko lubi i tego czego nie lubi. Jeżeli widać, że dziecko świadomie dokonuje wyboru (nie jest to jedynie echolalia) dajemy dziecku dwie atrakcyjne możliwości do wyboru. To co zostaje przez dziecko odrzucone faktycznie powinno być przez dorosłego wyeliminowane (nie można dawać pseudowyboru i wykorzystać tego co

dziecko odrzuciło np. przy następnym ćwiczeniu). Ucząc dokonywania wyboru pracujemy z dzieckiem najpierw na konkretach, a później na obrazkach, natomiast dzieciom, które mają lepiej rozwinięte umiejętności komunikacyjne można zadawać pytania otwarte o wybór. Oczywiście to dorosły oraz normy społeczne i rozwojowe wytyczają granice możliwości wyboru przez dziecko. Kolejną umiejętnością ważną dla komunikacji, a także dla kontaktów społecznych i bycia w grupie jest naprzemiennosc. Podczas terapii dziecka z autyzmem można wykorzystać przeróżne przedmioty do zabawy naprzemienną np. *raz ty losujesz z woreczka raz ja, raz ja rzucam kostką raz ja itd.* Dzięki takim ćwiczeniom dziecko staje się coraz bardziej świadome obecności drugiej osoby oraz uczy się współpracy. Naśladowanie i naprzemiennosc o których była mowa powyżej łączą się ściśle z wymianą ról. Zakłada ona istnienie dwóch komplementarnych ról w zabawie np. *osoby laskoczącej i osoby laskotanej*. Jeżeli dziecko ma możliwość zainicjować coś co robi dorosły uczy się bycia aktywnym inicjatorem oraz tego, że istnieją inne perspektywy niż jego własna. Kolejną umiejętnością komunikacyjną, którą należy rozwijać u dzieci z autyzmem jest odpowiadanie, a później samodzielne zadawanie pytań: rozstrzygających, zamkniętych i otwartych. Na początkowych etapach uczenia się pytania mogą dotyczyć preferencji, natomiast na dalszych bardziej złożonych zagadnień. Ostatnim obszarem komunikacji, który należy wspierać u dzieci z autyzmem jest rozumienie. Aby dzieci lepiej rozumiały kierowany do nich przekaz werbalny – wypowiedź czy polecenie, warto wspierać go gestem lub obrazem. Komunikaty powinny być proste, jednoznaczne i przypominane w razie potrzeby. Pomocne bywają również plany aktywności obrazujące dziecku kolejne etapy działania. Niewskazane jest używanie w komunikacji z dzieckiem ironii i metafor. Ponadto warto systematycznie pracować podczas terapii nad rozumieniem pojęć przez dziecko wykorzystując do tego konkretne przedmioty, obrazki, książki z obrazkami czy teksty.

opracowanie: D. Mężyk

Bibliografia: Materiały szkoleniowe Ośrodek dla Osób z Autyzmem „Effatha” w Krakowie